

Початкова освіта

УДК 373.3.015.3:177.74

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19010330>

Українська етнопедагогіка як аксіологічна основа розвитку емпатії молодших школярів

Мафтин Лариса Василівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, 58013, м. Чернівці, вул. Рівненська, 14, Україна, l.maftyn@chnu.edu.ua,

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1458-9277>

Прийнято: 12.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

***Анотація.** У статті досліджується українська етнопедагогіка як аксіологічно детермінований феномен культури. Її зміст акумулює систему морально-етичних настанов, які забезпечують інтеріоризацію дитиною базових цінностей гуманізму, добра, милосердя. **Мета статті** – теоретико-методологічне обґрунтування української етнопедагогіки як аксіологічної основи розвитку емпатії молодших школярів. У дослідженні застосовувалися такі **методи:** вивчення наукової літератури, педагогічне спостереження, порівняння освітніх практик, системне узагальнення отриманих даних. Проаналізовано методичні підходи до впровадження етнопедагогічних засобів у ключові освітні галузі Державного стандарту початкової освіти. Встановлено, що їх включення в освітній процес сприяє розвитку емоційної сфери, зв'язного мовлення, логічного мислення, екологічної, фізичної, духовної культури, цифрової грамотності тощо. Аргументовано думку про те, що впровадження етнопедагогічного потенціалу в усіх освітніх галузях сучасної початкової школи створює умови для цілісного*

розвитку особистості молодшого школяра, здатної до усвідомленого морального вибору, конструктивної взаємодії та емпатії. **Результати дослідження** засвідчили, що засоби української етнопедагогіки є ефективним інструментом розвитку емпатії молодших школярів за умови їх цілеспрямованого, системного й методично виваженого використання. Вони забезпечують органічне поєднання емоційного переживання, морального осмислення та практичного досвіду взаємодії, що відповідає вимогам компетентнісного підходу в початковій освіті. Отримані результати можуть бути використані для розробки методичних рекомендацій та практичних програм інтеграції етнопедагогічного компоненту у зміст початкової освіти. **Висновки.** Українська етнопедагогіка репрезентує цілісну аксіологічну основу формування емпатії та емоційно-ціннісної сфери молодших школярів. Інтеграція фольклорно-обрядового та традиційного матеріалу в освітній процес сучасної початкової школи сприяє усвідомленню та засвоєнню учнями гуманістичних цінностей. Системне методичне впровадження етнопедагогічного компоненту забезпечує органічне поєднання національної культурної спадщини з особистісним і емпатійним розвитком молодших школярів.

Ключові слова: етнопедагогіка України, засоби етнопедагогіки, розвиток особистості, аксіологічний підхід, емоційна сфера, освітній процес, молодші школярі, емпатія, емпатійні здібності, емоційний інтелект, емоційна чуйність.

Ukrainian ethnopedagogy as an axiological basis for the development of empathy in younger schoolchildren

Larysa Maftyn

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Methods of Primary Education, Faculty of Pedagogy, Psychology and Social Work, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 58013, Chernivtsi, str. Rivnenska 14, Ukraine, l.maftyn@chnu.edu.ua,
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1458-9277>

Abstract. The article considers Ukrainian ethnopedagogy as part of cultural heritage, which contains moral and ethical guidelines and values of humanism, kindness, and mercy. The purpose of the study is to provide a theoretical and methodological justification of Ukrainian ethnopedagogy as an axiological basis for the development of empathy in younger schoolchildren. The following methods were used: analysis of scientific and methodological literature, pedagogical observation, comparison of educational practices, and systematic generalization of data. Methodological approaches to the implementation of ethnopedagogical tools in key educational areas of the State Standard for Primary Education were analyzed. It has been established that incorporating elements of folk culture into the educational process helps to shape students' values, moral consciousness, social skills, and empathy. Ethnopedagogical tools also contribute to the development of the emotional sphere, speech, logical thinking, ecological, spiritual, and physical culture, digital literacy, as well as practical and creative skills. It has been proven that the systematic use of ethnopedagogical material in all areas of primary school education creates conditions for the holistic development of individuals capable of moral choice, constructive interaction, and empathy. The results can be used to create methodological recommendations and practical programs for integrating the ethnopedagogical component into the content of primary education. Conclusions.

Ukrainian ethnopedagogy forms the value basis for the development of empathy and the emotional and value sphere of younger schoolchildren. The use of folklore, ritual, and traditional material contributes to the assimilation of humanistic values. The systematic introduction of the ethnopedagogical component combines national cultural heritage with the personal and empathic development of children.

Keywords: *ethnopedagogy of Ukraine, means of ethnopedagogy, personality development, axiological approach, emotional sphere, educational process, younger schoolchildren, empathy, empathic abilities, emotional intelligence, emotional sensitivity.*

Постановка проблеми. Нині, в умовах трансформації українського суспільства, особливої ваги набуває проблема ціннісно зорієнтованої особистості, здатної до співпереживання, моральної відповідальності та гуманної взаємодії з іншими людьми. Відповідні орієнтири окреслено чинною нормативно-правовою базою, зокрема, у Концепції НУШ, Державному стандарті початкової освіти, Законі України «Про освіту», які наголошують на необхідності розвитку емоційно-ціннісної сфери дитини, утвердження загальнолюдських і національних цінностей, формуванні емоційного інтелекту й навичок емпатії як важливої складової соціальної компетентності [6; 13]. Одним із пріоритетних завдань сучасної освіти є створення сприятливого соціально-освітнього середовища яке забезпечує психологічний комфорт, емоційну стабільність та сталий розвиток особистості учня. Статистичні дослідження показують, що у реаліях воєнного стану та суспільної нестабільності серед учнів молодшого шкільного віку посилюються прояви тривожності, емоційної напруженості, агресивності, зниження рівня чутливості тощо. Зазначені тенденції актуалізують потребу пошуку ефективних аксіологічно зорієнтованих педагогічних ресурсів, здатних забезпечити цілеспрямований розвиток емпатії як базової моральної якості особистості. В аналітичному огляді «Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання

в рамках реформи «Нова українська школа» зазначається: «Розвиток емпатії - здатності індивіда емоційно відгукуватися на переживання інших, розуміти їхні почуття, емоції, проникати у внутрішній світ, є невід'ємною частиною формування особистості, виховання культури міжособистісних стосунків, здатності дитини усвідомлено керувати своїми почуттями» [1]. У цьому контексті особливий науковий інтерес становить українська етнопедагогіка, яка акумулює духовно-моральний досвід народу, систему традиційних цінностей, норм в виховних практик, спрямованих на формування гуманістичного світогляду зростаючої особистості. Тож ціннісний потенціал української етнопедагогіки як аксіологічної основи розвитку емпатії молодших школярів потребує теоретичного осмислення та методичного обґрунтування, що й зумовлює актуальність порушеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика становлення емпатійної особистості належить до традиційно значущих у теорії та практиці педагогічної освіти. У межах новітніх освітніх змін вона набуває нового звучання, зокрема, в контексті компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів. Особливий інтерес зосереджується на формуванні гармонійної системи міжособистісних взаємин і розвитку емоційної компетентності дітей, що передбачає здатність до усвідомлення власних емоцій, їх саморегуляції та адекватного, соціально прийнятного вираження. Зокрема, М. Й. Боришевський у своїй монографії «Особистість у вимірах самосвідомості» наголошує на ключовому значенні самосвідомості як фундаментального компонента особистісного розвитку, що є передумовою формування емпатійних здатностей, рефлексивної взаємодії. Психолог розглядає особистість як інтегративну систему, що формується через внутрішню рефлексію, самооцінку та усвідомлення своїх соціальних ролей, що є актуальним до новітніх педагогічних практик [2].

Теоретичні аспекти дослідження емпатії ґрунтовно висвітлені у працях О. Вавринів, О. Демчук, І. Дружиніної, Д. Журавльової, Є. Карпенко, Т. Кириленко, Я. Чаплака [3; 5; 7; 8; 9; 18] та інших учених, які розкривають зміст поняття

«емпатія», його структуру, функції та механізми розвитку. Психолого-педагогічні засади формування емпатії учнів молодшого шкільного віку стали предметом наукових розвідок О. Ковальової, І. Коган, Р. Кулакова [11; 12; 14]. Науковцями обґрунтовано вікові особливості розвитку емпатійності та визначено педагогічні умови її цілеспрямованого формування. Окремий напрям досліджень пов'язаний із використанням етнопедагогічного потенціалу у вихованні емпатійності. У працях І. Данилюк, Т. Коваль, Л. Мафтин, Н. Стефіної [4; 10; 15; 17]. розкрито виховні можливості усної народної творчості, народних традицій, звичаїв, обрядовості як засобів формування морально-ціннісної сфери зростаючої особистості. Зазначені наукові розвідки становлять суттєвий внесок у розвиток теоретичних і практичних засад формування емпатії. Водночас питання місця етнопедагогічного потенціалу в цьому процесі, цілісного осмислення української етнопедагогіки як аксіологічної основи розвитку емпатії молодших школярів залишається злободенним і потребує подальшого дослідження.

З метою концептуального обґрунтування проблеми нашої роботи необхідним є звернення до чинних нормативних документів у галузі освіти, в яких окреслено ціннісно-світоглядні засади сучасного освітнього процесу. Зокрема, у положеннях Концепції «Нова українська школа» акцентується на нерозривності інтелектуального й морального розвитку особистості, неприпустимості редукції освітнього процесу до суто когнітивного компоненту, оскільки відсутність сформованих гуманістичних орієнтацій і здатності до емпатії нівелює соціальну значущість здобутих знань: «найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо не розуміє і не поділяє загальнолюдських цінностей» [13, с.19]. Таким чином, розвиток емоційного інтелекту й емпатії постає як нормативно детермінований імператив організації освітнього процесу в сучасній початковій школі. Зазначене положення визначає стратегічний вектор освітньої діяльності та конкретизує аксіологічні засади її реалізації.

На важливість розвитку емпатії вказується і у Державному стандарті початкової освіти. Зокрема, компетентнісна парадигма, закладена у його положеннях, передбачає спрямованість освітнього процесу на формування комунікативної компетентності учнів. Її розвиток забезпечує умови для індивідуалізації навчання, емоційного становлення дитини та організації продуктивної взаємодії. Водночас варіативна складова змісту освіти створює можливості для цілеспрямованого залучення етнокультурного матеріалу як дійового засобу формування емпатії у молодших школярів. Оновлений Державний стандарт початкової освіти (лютий-травень 2025 р.) акцентує увагу на морально – етичних цінностях, соціальній відповідальності та розвитку критичного мислення [6]. Розширення соціально-емоційного компонента стандарту створює додаткові нормативні та методичні умови для впровадження емпатійних практик з використанням етнокультурного матеріалу, що сприяє гармонійному розвитку зростаючої особистості й формуванню здатності до морально обґрунтованої взаємодії з іншими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча існує велика кількість досліджень, присвячених теоретичному осмисленню феномена емпатії та визначенню психолого-педагогічних умов її розвитку в молодшому шкільному віці, низка аспектів означеної проблеми залишається розробленою недостатньо. На нашу думку, в сучасному науковому дискурсі дещо обмежено досліджено структурні компоненти емпатії в контексті етнопедагогічної практики; методичні умови інтеграції усної народної творчості, традицій, звичаїв і обрядів у освітній процес сучасної початкової школи з урахуванням сучасних викликів та соціокультурних трансформацій; у достатній мірі не вивчено механізми впливу етнопедагогічних засобів на формування здатності дітей до співпереживання та емоційної саморегуляції. Це створює певну прогалину, що потребує комплексного теоретико-методологічного аналізу й аргументації впливу етнопедагогічного підходу на формування емпатійності молодших школярів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування української етнопедагогіки як аксіологічної основи розвитку емпатії молодших школярів. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: визначити суть феномену емпатії та особливості її прояву в молодших школярів; розкрити значення української етнопедагогіки для розвитку емпатії зростаючої особистості та специфіку її використання в освітньому процесі сучасної початкової школи; запропонувати методичні рекомендації для вчителів щодо впровадження етнопедагогічних засобів у практику розвитку емпатії в молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток емпатії у психолого-педагогічних розвідках розглядається як ключовий аспект формування особистості дитини, вплив на різні форми поведінки та процес соціальної адаптації. Дослідники визначають емпатію як «психологічний механізм розуміння особистості іншої людини і, в цьому сенсі, є підґрунтям формування програми взаємодії з нею» [12, с.19]; складний психологічний і соціальний феномен, що виявляється у здатності особистості відчувати, розуміти та відповідно реагувати на емоційні стани інших людей [9; 12; 18]. Л. Журавльова наголошує на тому, що емпатія «є цілісним ієрархічно структурованим, багатовимірним утворенням» [7, с.293]. Вона охоплює кілька взаємопов'язаних рівнів: *когнітивний* (здатність інтелектуально усвідомлювати почуття іншої людини, аналізувати її внутрішній стан, передбачати можливі реакції, тобто, не лише розуміти слова чи дії іншого, а й вловлювати приховані емоції та мотиви); *емоційний* (переживання почуттів іншого на власному емоційному рівні, що формує співпереживання; такий процес сприяє психологічному резонансу, дозволяючи особистості відчувати радість, сум чи тривогу іншого як власну емоцію); *морально-поведінковий* (здатність діяти на основі розуміння і переживання емоцій інших, приймаючи рішення, що враховують потреби та права оточуючих, тобто – турбота, підтримка, адекватне ставлення, відповідальність за соціальну взаємодію). Отже, емпатія є

інтегративною якістю особистості, яка органічно поєднує пізнавальні, емоційні та моральні компоненти; формує соціальну компетентність, сприяє налагодженню міжособистісних взаємин і розвитку цінностей, що лежать в основі гуманістичного підходу до освіти.

Психологи зазначають, що період молодшого шкільного віку є найбільш сприятливим для формування емпатії. Особливістю розвитку емпатії дітей цього віку є її поступовий характер: спочатку переважають емоційні реакції, далі формується когнітивне усвідомлення, а в подальшому відбувається інтеграція означених компонентів у морально-поведінкову сферу [12; 14]. Інтенсивність і якість цього процесу значною мірою залежить від родинного виховання, соціального середовища, стилю взаємодії з вчителем та особистого досвіду дитини. Тож розвиток емпатії у цей період закладає основу подальшого морального становлення молодшого школяра, соціальної адаптації та психологічного благополуччя, сприяючи формуванню здорових і гармонійних міжособистісних стосунків.

У контексті сучасних трансформаційних процесів – екологічних, воєнних, політичних, гуманітарних, цифрових та освітніх – емпатія набуває статусу не лише індивідуальної психологічної якості, а й суспільно значущого ресурсу. Вона постає як одна із передумов соціальної згуртованості та стійкості спільнот у кризових умовах. Особистість, здатна до емпатійного співпереживання, зазвичай орієнтована на конструктивну взаємодію, миротворчу діяльність, волонтерство та громадянську активність. У конфліктних ситуаціях така людина схильна обирати стратегії діалогу й досягнення взаємопорозуміння замість ескалації протистояння. В умовах цифровізованого інформаційного простору емпатія виконує компенсаторну функцію, протидіючи феноменам знеособлення, комунікативної агресії, мови ворожнечі тощо. З огляду на це, особливої ваги набуває звернення до етнопедагогіки, як органічної складової педагогічної культури, до досвіду народної мудрості, морально-етичних норм і емоційно насичених зразків конструктивної

взаємодії. Актуалізація виховного потенціалу народної традиції, звичаєвості, усної народної творчості, громадської та родинної культури сприяє формування гуманістичних якостей зростаючої особистості, здатності до співпереживання і моральної рефлексії, що відповідає аксіологічним засадам концепції НУШ.

Народна педагогіка українців формувалася впродовж тривалого історичного періоду на засадах гуманістичного світогляду, любові до ближнього, взаємодопомоги, підтримки. Означені цінності концептуально корелюють із ключовими структурними компонентами емпатії – когнітивним, емоційним і поведінковим. Опановуючи морально-нормативний досвід поколінь через засоби усної народної творчості, дитина не обмежується його репродуктивним засвоєнням. Натомість відбувається емоційно-сміслова інтеріоризація традиційних приписів і настанов, що передбачає особистісне переживання змісту та актуалізацію механізмів співпереживання. Саме завдяки образності, метафоричності й сюжетній насиченості фольклорних текстів забезпечується включення дитини в ситуації морального вибору та співучасті, що стимулює розвиток емпатійних реакцій. Народні казки, думи, легенди, пісні формують у неї здатність ідентифікувати себе з героєм твору, переживати його труднощі та успіхи, оцінювати вчинки з позицій добра і справедливості [4]. Через механізми емоційної ідентифікації та моральної рефлексії дитина засвоює соціально прийнятні моделі поведінки.

У межах української етнопедагогічної традиції формування емпатійної культури пов'язується із плеканням у дітей милосердя, людяності, здатності до розуміння внутрішнього стану іншого, уміння приймати його емоційну перспективу, відгукуватися на переживання. Важливим є те, що виховний вплив здійснюється з урахуванням сензитивних періодів психічного розвитку – фактично від раннього дитинства. Завдяки цілеспрямованому використанню системи засобів, методів, прийомів виховання народна педагогіка орієнтована на послідовне збагачення емоційної сфери дитини та становлення її здатності до

емпатійної взаємодії. Провідними засобами впливу на зростаючу особистість дослідники ціннісного потенціалу української етнопедагогіки вважають особистий приклад, звичаєву обрядову практику, фольклор, природу, працю, слово, мистецтво та ін., вважаючи їх системоутворювальними елементами традиційної виховної моделі, що забезпечують цілісний підхід до формування особистості у вимірі національної духовної спадщини [15; 17].

Сучасна початкова школа функціонує в умовах компетентнісної парадигми, діяльнісного підходу, інтегративності змісту навчання. У цьому контексті українська етнопедагогіка набуває не лише культурозбережувального, а й розвивального значення, виступаючи ефективним засобом формування соціально-емоційної компетентності, моральної свідомості та національної ідентичності зростаючої особистості. Більш детально ціннісно – смислова структура української етнопедагогіки та способи інтеграції етнопедагогічного матеріалу в освітній процес розглянуто у працях Лариси Мафтин. Автор наголошує на тому, що специфіка використання етнопедагогіки зумовлюється низкою методологічних, змістових й організаційних чинників. Перш за все – це: компетентнісна спрямованість (етнопедагогічний матеріал не як ілюстративна складова, а як засіб розвитку емоційного інтелекту, соціальної взаємодії, етичного мислення, здатності до емпатії) [15]; інтегративний характер застосування (етнопедагогіка виступає наскрізним змістовим компонентом) [16]; актуалізація гуманістичного потенціалу традиції, яка трансформується з етнографічного матеріалу на інструмент морального розвитку; діалогічність і рефлексивність (активна позиція учня, внутрішнє прийняття цінностей); вікова адаптація змісту (доступність для розуміння); поєднання традицій і сучасних педагогічних технологій (синтез народних виховних традицій з інноваційними методами навчання); партнерство з родиною (співпраця з батьками, узгодженість виховний впливів школи й сім'ї).

Особливістю сучасного освітнього процесу є міжпредметна інтеграція, що зумовлює доцільність включення елементів народної культури до освітніх

галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти [6]. Ключову роль у реалізації аксіологічного потенціалу етнопедагогіки відіграє *мовно-літературна галузь*, оскільки саме через слово відбувається передавання морального досвіду народу (розвиток мовлення, емоційного сприйняття, формування культури поведінки). Звернення до фольклорних текстів – казок, легенд, оповідок, прислів'їв, пісень, загадок тощо створює умови для емоційної ідентифікації дитини з головними героями та осмислення моральних норм. Аналіз мотивів, наслідків вчинків, почуттів головних героїв; вправи на передачу емоцій персонажів твору у власному переказі; складання невеличких оповідань, міні-казок з опорою на моральні цінності; робота зі змістом прислів'їв та приказок емпатійної спрямованості розвиває уміння висловлювати власні почуття та ставлення до подій, інтерпретувати моральні дилеми. У процесі роботи формується не лише культура мовлення, а й моральна рефлексія та здатність до співпереживання, що становить основу емпатійної компетентності.

У *математичній освітній галузі* етнопедагогічний потенціал реалізується через включення морально значущого змісту у навчальні завдання та організацію співпраці у процесі їх виконання. Практичне впровадження передбачає: створення задач з моральним і соціальним контекстом; використання народних ігор, народних орнаментів для вивчення чисел, геометричних фігур; завдання на порівняння та класифікацію предметів, пов'язані з народними ремеслами; організацію роботи в парах і групах з акцентом на взаємопідтримку, що поєднує розвиток логічного мислення, уваги, уяви з формуванням навичок конструктивної комунікації, взаємодії та поваги до думки іншого.

Природничу освітню галузь створює широкі можливості для реалізації етнопедагогічних ідей у контексті екологічного виховання і формування гармонійного світогляду (засвоєння знань про довкілля, розвиток екологічної свідомості та морального ставлення до природи, здатності співпереживати). Етнопедагогічний потенціал реалізується через ознайомлення з народними

уявленнями про природу, особливостями календарної обрядовості, традиціями родинної взаємодії; вправи на спостереження за рослинним і тваринним світом з подальшим обговоренням в контексті морального осмислення; аналіз і обговорення фольклорних творів, що розкривають ідею відповідальності людини перед природою та формують дбайливе відношення до неї; організація екскурсій, малих етнографічних експедицій з обговоренням ролі людини в природі; залучення дітей до природоохоронних ініціатив та ін.

Технологічна освітня галузь уможливорює практичну реалізацію ідей народної педагогіки через діяльнісний компонент навчання (формування практичних умінь, розвиток творчих здібностей, працьовитості, відповідальності, взаєморозуміння і взаємодопомоги, емпатійної культури): ознайомлення з традиційними видами народних ремесел – вишивка, ткацтво, гончарство тощо з акцентом на цінності праці та поваги до праці іншого; колективні творчі проекти, наприклад, «Родинні обереги», що сприяють порозумінню, злагоді, єднанню; обговорення морального змісту праці в народній традиції та ін. Практична діяльність створює умови для співпраці, взаємної підтримки та емпатії у процесі спільної роботи.

Інформатична освітня галузь забезпечує умови для розвитку цифрової компетентності, інформаційної культури, обачної та етичної поведінки в цифровому середовищі, усвідомлення відповідальності за власні дії у цифровому середовищі та емпатії в онлайн-взаємодії. Засоби народної педагогіки впроваджуються шляхом створення презентацій або анімацій за мотивами українських народних казок із акцентом на моральному виборі дійових осіб з подальшим обговоренням, що розвиває критичне мислення, вміння аналізувати вчинки та переносити моральні норми в онлайн-простір; інтерпретація прислів'їв у контексті онлайн-спілкування (Слово-не горобець...); створення кодексу «Правил доброго спілкування в інтернет-мережі» на основі традиційних моральних цінностей; складання алгоритму дій казкових героїв (наприклад, що потрібно зробити, аби допомогти кривенькій качечці); порівняння народних застережень із

сучасними правилами безпечної поведінки онлайн. Як бачимо, інформатична освіта в початковій школі носить не лише технічний, а й соціально-моральний характер. У цьому контексті використання етнопедагогічного потенціалу сприяє формуванню цифрової емпатії (розуміння почуттів інтернет-співрозмовників), розвитку культури онлайн-комунікації, вихованню відповідальності за інформаційний контент; поширенню української культурної спадщини у віртуальному середовищі.

Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь пов'язана із формуванням навичок безпечної поведінки, культури спілкування, відповідального ставлення як до власного здоров'я, так і до здоров'я інших. Етнопедагогічний потенціал реалізується через звернення до традиційних норм співжиття, родинної турботи, громадської взаємодопомоги, культури праці, харчування, народну медицину. Практичне впровадження передбачає обговорення народних настанов щодо здорового способу життя; аналіз зразків усної народної творчості; моделювання ситуацій взаємодопомоги та підтримки; формування навичок емоційної саморегуляції через народні ігри та обрядові дійства.

У громадянській та історичній освітній галузі етнопедагогіка виступає чинником формування національної ідентичності, історичної пам'яті та громадянської свідомості. Засоби народної педагогіки впроваджуються шляхом ознайомлення з традиціями взаємодопомоги, громадської солідарності; обговорення історичних подій, прикладів героїзму, мужності, гідності й честі; реалізацію проектів (наприклад, «Козацькі характерники», «Сила українського духу» тощо). Через народні традиції, звичаї, обряди, історичні перекази учні долучаються до цінностей української спільності, що сприяє формуванню поваги до культурної спадщини та бажання її примножувати.

Одним із найпотужніших каналів реалізації етнопедагогічного потенціалу є *мистецька галузь*, оскільки саме народне мистецтво має яскраво виражений емоційно-образний характер, «що робить його дієвим засобом становлення,

формування та розвитку високоморальної, естетично спрямованої особистості, засобом гуманістичного виховання» [10, с.110]. Педагогічні можливості народної традиції виявляються в ознайомленні з символікою народного орнаменту; створенні виробів; виконанні народних пісень із аналізом їх емоційного змісту тощо. Через мистецьку діяльність дитина не лише засвоює культурні зразки, а й емоційно переживає процес їх творення, що стимулює розвиток чутливості, естетичного смаку, емпатійності.

Фізкультурна освітня галузь інтегрує етнопедагогічний потенціал через використання народних ігор, що формують командну згуртованість; обговорення чесності, відкритості, відваги; впровадження фізичних елементів козацького вишколу, таких вправ, де успіх залежить від узгодженості дій, розуміння, взаємної підтримки тощо.

Аналіз можливостей інтеграції народної педагогіки в освітні галузі Державного стандарту початкової освіти засвідчує те, що її аксіологічний потенціал не обмежується окремими навчальними дисциплінами, а функціонує як наскрізний ціннісний компонент освітнього процесу. У мовно-літературній та мистецькій галузях він реалізується переважно через емоційно-образне осмислення фольклору, відтворення емоцій у творчості; у природничій та соціально-громадянській – через відповідальне ставлення до природи й суспільства; у математичній та інформатичній – через поєднання логічного мислення з моральним контекстом; у технологічній і фізкультурній – через практичну діяльність і співпрацю.

Особливої уваги потребує методично грамотне осмислення етнопедагогічного матеріалу, а також аби «діти не відчували це як повинність, як обов'язкові уроки, заняття чи вправи» [14, с.95]. Важливо не лише відтворювати традицію, а й актуалізувати її гуманістичний зміст, співвідносити з реальними життєвими ситуаціями. Саме у процесі рефлексивного маральних смислів відбувається глибинне формування емпатії.

Висновки. Аксіологічний зміст української етнопедагогіки безпосередньо корелює з формуванням емпатії як інтегративної якості особистості молодшого школяра. Через засвоєння моральних категорій добра, гуманізму, милосердя, взаємодопомоги тощо відбувається розвиток здатності до співпереживання, емоційної чутливості та соціальної відповідальності. Використання етнопедагогічного матеріалу в освітньому процесі початкової школи створює оптимальні умови для становлення емоційно-ціннісної сфери зростаючої особистості. Зокрема, важливу роль відіграє інтерпретація моральних колізій фольклорних текстів, організація діалогічного обговорення, включення учнів у діяльність, спрямовану на конструктивну взаємодію. Системна інтеграція ідей української етнопедагогіки в освітній процес сучасної початкової школи сприяє не лише розвитку емпатії, а й формуванню національної ідентичності, духовної культури та гуманістичного світогляду молодших школярів.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробленні діагностичного інструментарію для вимірювання рівня сформованості емпатії учнів засобами етнопедагогіки, створенні науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо інтеграції етнопедагогічних засобів в освітній процес та визначення умов, за яких вони максимально сприятимуть емпатійності.

Список використаних джерел

1. Аналітичний огляд «Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа» (Feasibility Study on Opportunities for SEL within New Ukrainian School Reform) / Гриневич Л., Дрожжина Т., Глоба О. та інші; за заг. ред. Л. Гриневич, С. Калашнікової. Київ: Видавнича група «Шкільний світ», 2021. 312 с.

2. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості: монографія. Суми: Видавничий будинок «Еллада», 2012. 608 с.

3. Вавринів О.С. Становлення поняття емпатії в психології. *Теорія і практика сучасної психології* : зб. наук. праць Класичного приватного університету. Запоріжжя : КПУ, 2019. № 2. Т. 1. С. 28 – 31.

4. Данилюк І. В. Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5. № 6. С. 161-173.

5. Демчук О.О., Дружиніна І.А. Термінологічні аспекти емпатії. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Вип 1. С. 95-102.

6. Державний стандарт початкової освіти. Електронний ресурс. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення 23.02.2026).

7. Журавльова Л. П. Психологія емпатії : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 328 с.

8. Карпенко Є.В. Емоційний інтелект у дискурсі життєздійснення особистості: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2020. 436 с.

9. Кириленко, Т. Емоційна сфера особистості: вектори вивчення. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. № 1(8). 2018. С.26 – 29.

10. Коваль Тетяна. Виховання молодших школярів засобам української народної пісні в умовах нової української школи. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. 2020. Том 3. № 27. С. 107-111.

11. Ковальова О.В. Емпатія, як передумова побудови здорових стосунків в освітньому процесі. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2024. № 1 (32). С. 112-116.

12. Коган І. М. Емпатія і особливості її розвитку у дітей молодшого шкільного віку: дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Кив, 2005. 265 с.

13. Концепція Нової української школи Електронний ресурс. Режим доступу <https://educationforlife.mon.gov.ua/wp-content/uploads/2025/09/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 27.02.2026)
14. Кулаков Руслан. Розвиток емпатії у дітей молодшого шкільного віку в умовах освітнього процесу. *Психологія: реальність і перспективи* : зб. наук. пр. Рівне, 2020. Вип. 15. С. 91-96.
15. Мафтин, Лариса. Виховні ідеали української етнопедагогіки та їх роль в освітньому середовищі НУШ. *Педагогічний поступ: збірник матеріалів ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Нова українська школа: теорія та практика»* (Луцьк, 17-18 листопада 2022 р.) / За заг. ред. проф. Пріми Р. М. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2022. 186 с. С.99-102.
16. Мафтин Л.В. Етнопедагогічні основи дидактичного процесу сучасної початкової школи. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наукових праць*/ укл. Поясик О.І., Слипаник О.В., Ковальчук М.П. Івано-Фр.: НАІП, 2021. С.195-198.
17. Стефіна Н. Український дитячий музичний фольклор – джерело емоційної насолоди та ефективний засіб музичного виховання учнів молодшого шкільного віку на уроках музичного мистецтва. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи*. Конін – Ужгород – Дрогобич: Посвіт, 2018 С.91-93.
18. Чаплак Ян. Проблема емпатії в психології та її важливість у професійному становленні педагога. *Психологічний часопис*. 2018. № 5 (15). С. 24-39.